

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота магістра

з теми:

**МОВА ЯК НАЦІЄТВОРЧИЙ ЧИННИК В ОСМИСЛЕННІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

Виконала:
студентка 2 року навчання освітнього
ступеня вищої освіти «магістр»
групи Ukr1-M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Цар Катерина Петрівна

Керівник: **Шеремета Н.П.**, кандидат
філологічних наук, доцент кафедри
української мови

Рецензент: **Мартіна О.В.** кандидат
філологічних наук, доцент кафедри
мовознавчих дисциплін

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАНІМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ	7
1.1. Методологія дослідження мовотворчості Тараса Шевченка.....	7
1.2. Національна свідомість Тараса Шевченка як рушій національно-культурного життя України ХІХ століття.....	13
1.3. Мовна самосвідомість Тараса Шевченка як складова його національної ідентичності.....	28
РОЗДІЛ II. ФЕНОМЕН МОВНОГО ІМПЕРАТИВУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА ТЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ	34
2.1. Креативний потенціал Шевченкової мови у руслі творення загальнонаціональної літературної мови	34
2.2. Феномен фундатора національної літературної мови візуалізувати світ	53
2.3. Прецедентні шевченкові тексти як лінгвокультурний феномен українського націєтворення.....	62
РОЗДІЛ III. ОСМИСЛЕННЯ ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	77
3.1. Готовність майбутніх учителів української мови та літератури до формування в учнів ЗСО усвідомлення сили і перспективності Шевченкового слова в історико-культурному поступі України	77
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93

ВСТУП

Після зміни суспільно-політичного ладу в Україні 1991 року настала епоха відродження української державності, що дало новий поштовх до розвитку українознавчих досліджень і можливість комплексного підходу до вивчення історичних явищ і осіб, національного буття українців. У соціогуманітарних науках розпочався ренесанс проблематики ідентичності. Сучасні глобалізаційні процеси, з одного боку, а з іншого, – зростання важливості національних культурних відмінностей. У наукових розвідках про мову і людину, мову і націю, мову і державу мову виокремлено не лише як передумову буття і взаємодії людини і суспільства, а, передусім, як основу їх творення.

Українська наука посилено акцентує увагу на процесах впливу особистості на соціум. Тому важливим вбачаємо не лише дослідження формовиявів національного самоствердження подвижників української нації, а й аналіз їхнього впливу на розвиток національної ідентичності українців.

Проблеми мовотворчості Т.Шевченка розв'язували багато дослідників на мовному матеріалі різних структурних рівнів (див.праці І. Білодіда, Л. Булаховського, В. Ващенка, Г. Грабовича, Я. Дзири, С. Єрмоленко, В. Жайворонка, Ю. Івакіна, В. Ільїна, Ф. Колесси, М. Коцюбинської, А. Кримського, Л. Масенко, Ф. Медведєва, А. Мойсієнка, П. Плюща, В. Русанівського, Н. Слухай (Молотаєвої) А. Стебельської, П. Тимошенка, Ю. Шевельова та ін.).

Однак недостатньо комплексно розробленими, на нашу думку, залишаються проблеми національного й мовного самоствердження Тараса Шевченка в умовах домінування імперської «общеруської» мови та феномен впливу його мови на формування національної ідентичності українців.

Актуальність дослідження вбачаємо у спробі осмислити творчу спадщину Тараса Шевченка через призму бачення й відбиття у свідомості українців складного і суперечливого процесу мовної еволюції.

Нового прочитання творчості багатьох письменників потребує сьогодні й середня школа. Руйнування образу Шевченка як кріпака і селянського поета-мученика можливе лише за умови переосмислення творчої спадщини Тараса Шевченка.

Важливість магістерського дослідження вбачаємо й у сучасних пошуках перспективності патріотизму українців, тих об'єднувальних чинників, що розвивають і формують національні ідеали, співставляючи їх із загальнолюдськими цінностями.

На прикладі численних мовних фактів з Шевченкового ідіолекту може бути продуктивним висвітлення імперативної ролі мовотворчості поета у процесі нормалізації лексико-семантичної системи української мови через з'ясування місця і функційного призначення застарілої та історичної лексики, діалектизмів та просторічних елементів у його мові з огляду на сучасні мовні норми.

Об'єкт дослідження: лексичний склад творчої спадщини Тараса Шевченка.

Предмет дослідження: семантичні й функційно-стилістичні особливості лексичних одиниць, що виступають стилеутворювальними компонентами ідіостилю Т. Шевченка у світлі кодифікаційних норм української літературної мови: Словника української мови в 11-ти тт. (1970–1980) і Нового тлумачного словника української мови в 3 томах (Київ, 2001).

Мета магістерського дослідження – дослідити вплив творчої спадщини Тараса Шевченка на становлення національної ідентичності українців – українське націєтворення.

Для реалізації цієї мети ставимо для розв'язання такі дослідницькі **завдання:**

- виявити витоки поетового мовного самовизначення, сфер і місць вживання ним рідної української мови та впливи Шевченкового мовного самовизначення на оточення;

- з'ясувати стан різноаспектного вивчення мови творів поета з акцентом на його індивідуальну мовотворчість;
- проаналізувати соціолінгвістичні закономірності, на яких базується мовна практика поета;
- визначити лексико-семантичний діапазон кодифікованих мовних одиниць, релевантних для літературної мови, у світлі нормативних словників української мови різного часу;
- на конкретних мовних фактах довести, що саме мовотворчість Т. Шевченка заклала основи лексичного складу нової української літературної мови;
- навести приклади афористичності, прецедентності шевченкових текстів, окреслити їхнє значення для українського націєтворення;
- окреслити основні акценти формування готовності майбутніх учителів-словесників до викладання мовотворчості Тараса Шевченка в закладах середньої освіти.

Методи дослідження. Розгляд матеріалу здійснюється з позиції *системного підходу*, який реалізується через аналіз кодифікованих та некодифікованих мовних одиниць на тлі ідіостилію поета, в результаті чого виявляємо певні характерологічні ознаки. Основний метод аналізу – *описовий*, як допоміжні використано *функційний, зіставно-типологічний, статистичний*.

Практичне значення дипломної роботи магістра. Дослідження становить певний внесок у подальше вивчення мовотворчості Т. Шевченка, її ролі в українському націєтворенні загалом та становленні нової української літературної мови зокрема. Це, в свою чергу, сприятиме подальшому з'ясуванню ефективності впливу його доробку на процес становлення національної ідентичності українців, а також дослідженню загальних процесів формування лексичного складу літературної мови, становлення її норм та принципів кодифікації стильових варіантів.

Результати дослідження можуть бути використані при створенні спеціальних і узагальнювальних праць з українознавства, а також у процесі викладання курсів історії та стилістики української літературної мови, лінгвістичного аналізу тексту, для підготовки спецкурсів з ідіостилістики, у лексикографічній практиці.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення та практичні результати апробовано на таких конференціях:

1. Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених *«Антропоцентрична скерованість сучасної наукової лінгвістичної парадигми»* (м. Миколаїв, 02 квітня 2021 р.) (тема «Мовне самовизначення Тараса Шевченка як складова його національної ідентичності»);

2. Міжнародній науково-практичній студентсько-учнівській конференції *«МОВНІ ВИМІРИ СВІТУ»* (м. Житомир, 21 квітня 2021 р.) (тема «Прецедентні Шевченкові тексти як лінгвокультурний феномен українського націєтворення»);

3. Науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2020–2021 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський, 05–06 жовтня 2021 р.) (тема «Мовна особистість Тараса Шевченка як об'єкт лінгвістичного дослідження»);

Роботу обговорено на засіданні кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огінка.

Структура роботи. Наукове дослідження магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (77 позицій) і списку використаних джерел (36 позицій). Повний обсяг дослідження – 95 с.

ВИСНОВКИ

Зміни у сучасній культурі надають новий поштовх до розвитку українознавчих досліджень і можливість комплексного підходу до вивчення історичних явищ і осіб, національного буття українців. На сучасному етапі становлення української науки посилюється увага до процесів культурного розвитку та впливу особистості на розвиток соціуму. Звідси необхідним є дослідження формовиявів національного самоствердження подвижників української нації, а також їхнього впливу на розвиток національної ідентичності українців.

Національне самоствердження Т.Шевченка відбувалося, насамперед, на рівні мовного самовизначення на користь рідної мови у всіх видах спілкування. Цим поет сприяв популяризації вживання української мови там, де вона не вживалася (листування) і там, де вона не визнавалася (верхні шари українського соціуму). Витоки Шевченкового мовного самовизначення ідуть від українського національного оточення і середовища.

Визначення Т.Шевченком своєї національної приналежності відбувалося на рівні самоусвідомлення і визначення ним себе як «земляка», «батька», «брата» української спільноти (українцем поет себе не називав). За цими ж ідентифікатами він визначав національно і своє оточення, літературних героїв (до останніх вжито й ідентифікат «хохол» як екзоназву). Підставою для такого визначення є спільна батьківщина, українська культурна, мистецька сфера діяльності.

Поет мав вплив на усвідомлення сучасниками їхньої національної ідентичності, зокрема через вживання української мови, назви поетової батьківщини (Україна, Малороссія), ідентифікатів «батько», «брат», «земляк» як національних, усвідомлення визначення «по-нашому», що створювало передумови становлення національного самоусвідомлення українців у подальшому.

Значущість постаті Т.Шевченка для сучасників зумовлюється: емоційною привабливістю його особистості та творчої спадщини; близькістю

його долі та долі інших українців в умовах російської (радянської) імперії; його великим авторитетом, який зумовлений високим характером відносин, що пов'язують постать поета із іншими українцями.

Соціальна функція, яку «виконує» постать Т.Шевченка зумовлена трьома чинниками: а) прижиттєвою поведінкою та стилем життєдіяльності самого поета, б) соціально-історичними і суспільно-політичними умовами, які визначають ставлення суспільства до національних геніїв; в) системою соціальних очікувань суспільства та сподівань переважної більшості членів спільноти, які на відміну від офіційних приписів, ідеологічних догм та інших регулятивів соціальної поведінки, мають неформальний і не завжди усвідомлюваний характер (значна частина українців чітко бачила в постаті Т.Шевченка свого національного провідника, інша частина відчувала його таким на підсвідомому рівні, але все суспільство прагло, шукало і чекало таку особу, оскільки потреба в такій постаті є незнищеною).

Національне самоствердження Тараса Шевченка мало місце і мало вплив на становлення національної ідентичності як його сучасників, так і наступних поколінь українців. Домінантними чинниками цих процесів виявилися: мова як об'єктивний чинник національного збереження, національна свідомість як чинник суб'єктивний. Значну роль також відігравали походження із однієї землі, розуміння «батьківщини» як складової національної ідентичності. Усі вищезазначені процеси відбувалися у контексті суспільно-політичних змін в Україні.

Авторитет Шевченкового слова був високий ще при житті не тільки завдяки його політичній вагомості, а ще й тому, що позбавлений права на власну історію і національну самосвідомість, український народ сприймав твори свого поета не лише як красне письменство, а й як фактор розвитку всього культурного життя в Україні.

Мовотворчість Шевченка постає видатним всеєвропейським і світовим явищем. Саме Шевченко вперше в історії порушив тисячолітню безмовність соціальних низів. Тому «Кобзар» має планетарне значення, саме українським

словом вперше заговорили невідомі досі для елітарної культури світи, речником яких став українець, він своєю творчістю демократизував європейську та світову літературу.

Багатий лексикон Т.Шевченка складає основу словникового складу сучасної української літературної мови.

Взаємодію двох лексико-семантичних систем мови – діалектної і літературної – демонструють як нормативні загальномовні словники, так і діалектні лексикографічні праці. Діалектизми, які зустрічаємо в творчій спадщині Т.Шевченка, якщо й потрапляють до лексичного складу української літературної мови, здебільшого перебувають на периферії її лексико-семантичної системи. До лексико-семантичної системи української літературної мови ввійшли діалектизми, різні за своєю вживаністю (як у мові взагалі, так і в авторському мовленні) та мірою освоєння в літературній мові. Творчість Т.Шевченка не перевантажена діалектними включеннями. Автор вводить діалектизми, не порушуючи природного словопорядку, вони органічно входять у мовну тканину твору, увиразнюючи його стилістичні характеристики.

Значна частина просторіч, зафіксованих у творчості Т.Шевченка, з часом набуває статусу літературних мовних одиниць. Частина з них позначена у тлумачному словнику української мови різними обмежувальними ремарками. Проте багато таких одиниць з огляду на відсутність прямих відповідників у літературній мові, нині, як нам здається, можуть кваліфікуватися як нормативні

Семантика просторічної лексики, як правило, пов'язана із характеристикою людини, її рис, вдачі, характеру, а також характеризує ставлення людини до реалій довкілля. Дослідження мовотворчості Т.Шевченка дозволяє констатувати, що єдність двох форм функціонування мови зумовлює активне проникнення просторічних дериватів у писемну форму літературної мови, що значною мірою сприяє їхній кодифікації. Матеріал дослідження цілком підтверджує тісні зв'язки просторіччя і

кодифікованої літературної мови, що виявляється у спільності граматичних категорій, розрядів, словотворчих моделей, які засвідчують типові загальнономовні засоби їхнього словотворення.

Мовотворчість Т.Шевченка мала вирішальний вплив не тільки на процеси розвитку літературної мови, але й на кодифікацію її норм як офіційне визнання уніфікованості мовних явищ у нормативних лексикографічних працях, оскільки численні посилання на творчість Т.Шевченка та ілюстрації з його текстів служать однією з підстав для кодифікації лексичних норм у словниках різного часу.

Сприйняття й опоетизування світу через легкі, градіозні образи, гру барв і звуків, природних та фантастичних, надало поезії Великого Кобзаря нев'янучої чарівності й краси. Шевченко вдало зображав гру світла і тіней, він буквально мислив світлотіньовими співвідношеннями і, добиваючись рельєфного опуклого образу, широко використовував ці співвідношення в поезії.

Кольороназви у творах мають надзвичайно динамічні семантичні можливості та великий потенціал для розширення меж свого лексичного значення і є основним засобом художнього узагальнення дійсності.

Майстерність творчої манери Тараса Шевченка виявляється як у використанні освоєних традиційних значень кольорів, так і у творінні свого кольорового бачення світу.

Попри витончену кольористику творів Шевченка, митець тяжів до поетичної пластики, яка демонструє зразки коротких, але надзвичайно виразно окреслених малюнків, що яскраво відзеркалює ту чи іншу життєву ситуацію та внутрішній стан поета.

Прецедентність – це важлива ознака сучасних текстів, що спирається на фонові знання читача й інтуїцію автора. У такий спосіб актуалізується необхідна інформація й відповідно інтерпретується – відбувається інтелектуальний діалог адресанта й адресата. Аналіз шевченкових прецедентних феноменів демонструє когнітивну базу етносвідомості, що її

формує значний інформаційний масив, пов'язаний із символами етнічної культури. Актуальними вони є також у комунікативному аспекті, оскільки репрезентують особливий процес інформаційного обміну між автором і читачем.

Творчий підхід вчителя-словесника до вивчення творчості Тараса Шевченка на уроках української мови та літератури й у позаурочний час сприятиме усвідомленню учнями особливостей формування української мовно-етнічної (національної) свідомості в елітарному середовищі України, формуватиме національно свідому, висококультурну мовну особистість кожного учня, вмотивовуватиме мовленнєву діяльність школярів з нормативних позицій.

Отже, мовотворчість Тараса Шевченка потребує подальшого глибокого наукового проникнення у мовну картину його світу і особливого творчого методичного підходу до осмислення поетового слова в історико-культурному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький О. І. Від давнини до сучасності. *Збірник праць з української літератури*: у 2 т. Київ: Держлітвидав України, 1960. Т. 1. 423 с.
2. Брижицька С. А. Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть ХІХ ст. – середина 20-х рр. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 09.00.12. Київ. 2004. 18 с.
3. Брижицька С. Національна ідентифікація Тараса Шевченка його сучасниками. *Україна і світ: етнічні, науково-інтелектуальні виміри*: збірник наукових праць. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2004. С. 257–265.
4. Булаховський Л.А. Питання походження української мови. Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. 220 с.
5. Ващенко В. С. Основоположник української літературної мови. *Научні записки Днепропетровського університета*. Сб. Филол. фак. Вып. 1. 1940. Т.20. С. 29–65.
6. Грабович Г. До історії української літератури. Дослідження, есе, полеміка. Київ: Основи, 1997. 601 с. URL: <https://cutt.ly/aTq7zOC>.
7. Грабович Г. До питання шевченківської енциклопедії. *Слово і час*. 1996. № 4-5. С. 55–66.
8. Гудець Я. Тарас Григорович Шевченко. *Світова велич Шевченка*: збірник матеріалів про творчість Т. Г. Шевченка: у 3 т. томах. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1964. Т. 3: Т. Г. Шевченко в зарубіжному літературознавстві / вступ. ст., упоряд. та прим. Г. Д. Вервеса. С. 390–391.
9. Гумецька А. Кольоризми в поезії Тараса Шевченка. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССXXXIX. Праці Філологічної секції. Львів, 2000. С. 212-229.
10. Державин В. Т.Г.Шевченко і розвиток української духовної культури у ХХст. *Народна творчість та етнографія*. 1997. № 2. С. 75–77.
11. Дзюба І. Довіку насущний: Шевченко-як сучасник. *Дивослово*. 1996. № 3. С. 3–9.
12. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2008. 720 с.
13. Добролюбов М. О. «Кобзар»Тараса Шевченка. Коштом Платона Семеренка. *Світова велич Шевченка*: збірник матеріалів про творчість Т. Г. Шевченка: 3 т. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1964. Т. 1: Т. Г. Шевченко у вітчизняному дожовтневому літературознавстві / вступ. ст., упоряд. та прим. М. П. Комишанченка. С. 53–63.
14. Добролюбов М. О. Літературно-критичні статті. Київ: Держполітвидав України, 1956. 611 с.
15. Донцов Д. Шевченко і патріоти. *Вибрані твори*: у 10т. Т. 2. Культура та історіософська есеїстка (1911–1939 рр.). Дрогобич; Львів: Видавн. фірма «Відродження», 2012. С. 116–119.

16. Ерушова А. С. Способи введення включень в текстах малої прози начала ХХІ века. *Вестник Удмуртского университета «История и филология»*. Вып. 2. 2012. С. 141–145.
17. Єфремов С. Історія українського письменства. 4-е вид. Нью Йорк: Вид. Ради оборони і допомоги Україні Українського Конгресового Комітету Америки, 1991. 459 с.
18. Жулинський М. Шевченкова пересторога. *День*. 5–6 березня. 2010.
19. Зіньківський Т. Тарас Шевченко в світлі європейської критики. *Писання Трохима Зіньківського*. Кн. 2. Львів: 3 друк. НТШ, 1896. С. 37–79.
20. Історія українського мистецтва: у 6 т. Київ: АН УРСР, Гол. ред УРЕ, 1969. Т. 4. Книга 1 (Мистецтво кінця ХVІІІ–першої половини ХІХ століть). 363 с.
21. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
22. Кінан Е. Російські історичні міфи: Збірник статей / Пер. Віктор Шовкун. Київ: Критика, 2001. 282 с. URL: <https://cutt.ly/jTwe30N>.
23. Коломієць В. Про освітньо-педагогічні погляди Тараса Шевченка. *Дивослово*. 1996. № 3. С. 43–47.
24. Комишанченко М. П. Шляхи визнання світової величі Кобзаря. *Світова велич Шевченка: збірник матеріалів про творчість Т. Г. Шевченка: у 3 т.* Київ: Держ. вид-во худ. літ. 1964. Т. 2: Т. Г. Шевченко в радянському літературознавстві / вступ. ст., упоряд. та прим. М. П. Комишанченка. С. 5–37.
25. Король В.Ю. Доля: (Т.Г.Шевченко та історія українського народу). *Трибуна*. 1995. №3–4. С. 16–19.
26. Крип'якевич І.П. Тарас Шевченко на Волині. *Українське життя*. 1923. 18 березня. №7 (27).
27. Куліш П. Чого стоїть Шевченко як поет народній. Лист (ІІІ) з хутора. *Науково-педагогічна спадщина (Вибрані твори)*; упор. О.О. Кравченко. 2008. URL: <https://cutt.ly/cTq547w>.
28. Курс історії української літературної мови / За ред. І.К.Білодіда: У 2-х т. Київ. 1958. Т. 1; Київ. 1961. Т. 2.
29. Левенець Ю. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ — початок ХХ століття). Київ: Стилос, 2001. 585 с.
30. Левченко Г.А. Нариси з історії української літературної мови першої пол. ХІХ ст. Київ. 1946. 144 с.
31. Лизанчук В. В. Ідея української державності в архетипах Тараса Шевченка. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2015. Вип. 25. С. 102-112. URL: <https://cutt.ly/ZTdnihU>.
32. Лизанчук В. Шевченкове Слово. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 182 с. URL: <https://cutt.ly/1TwoA1H>.

33. Маланюк Є. До справжнього Шевченка : Спроба уточнення визначення поняття «народний поет». *Народна творчість та етнографія*. 1996. № 2–3. С. 41–48.
34. Малкович І. Тарас Шевченко і українська мова. Чому нам потрібно полюбити іншого Кобзаря. *Радіо Свобода*. 09 березня 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28360444.html>.
35. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір / ред. О. Вороніна. Київ: Вид. дім «КМ. Академія», 2004. 162 с.
36. Метаморфози. 10 українських поетів останніх 10 років: збірка / укл. С. Жадан. Харків: книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2011. 272 с.
37. Мирний Панас. Про життя Тараса Шевченка. *Світова велич Шевченка*: збірник матеріалів про творчість Т. Г. Шевченка: у 3 т. Київ: Держ. вид-во худ. літ., 1964. Т. 1: Т. Г. Шевченко у вітчизняному дожовтневому літературознавстві / вступ. ст., упоряд. та прим. М. П. Комишанченка. С. 360–365.
38. Міщенко М. Мова і політичне життя. *Ї : незалежний культурологічний часопис*. № 35. Мова німої країни. Київ: [б. в.], 2004. С. 118–119.
39. Мовотворчість Тараса Шевченка: рекомендац. бібліогр. покажч. до 205-річчя від дня народження / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека; уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2019. 165 назв. URL: <https://cutt.ly/HTq8KCS>.
40. Мойсеїв І. Національна ідея: ідеалізм і прагматика: («І мертвим і живим...» Шевченка). *Сучасність*. 1995. № 9. С. 109–116.
41. Мороз О. Гімн боротьби за волю і братерство. *Науково-інформаційний вісник АН ВО України*. 2013. № 4. С. 19–25.
42. Нансі Л. Ж. Тіло, мова. *Ї : незалежний культурологічний часопис* / перекл. Тарас Матіїв. № 35. Мова німої країни. Київ: [б. в.], 2004. URL: <https://cutt.ly/ATftgfl>.
43. Новий тлумачний словник української мови: у 3 томах / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ «Аконіт», 2001. Т. 1–3.
44. Огієнко І. І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / І. І. Огієнко; упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. Київ: Либідь, 1995. 296 с.
45. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Курс, читаний в Українському Народному Університеті. З малюнками і портретами українських діячів. Київ: Вид-во книгарні Є. Череповського, 1918. 272 с.
46. Охримович Ю. Політичний світогляд Т. Шевченка: До 180-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. *Київська старовина*. 1994. № 2. С. 20–27.
47. Пахльовська О. Тарас Шевченко – письменник ХХІ століття. *День*. 24–25 травня 2013.
48. Піскіжова В. Діалог культур: роль поезії Тараса Шевченка в процесі становлення новоболгарської літератури другої половини ХІХ ст.

- Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 25: Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. URL: <https://cutt.ly/eRC8Qu0>.
49. Психологія: підручник для гуманітарних вузів / за ред. В. Н. Дружиніна. Санкт-Петербург–Москва–Харків–Мінськ. 2001. URL: <http://bibliograph.com.ua/psihologia-2-1/142.htm>.
50. Плющ П. П. Історія української літературної мови. Київ: Вища школа, 1971. 424 с.
51. Романів С. Шевченко і український націоналізм. *Шлях Перемоги*. 21 серпня 2013.
52. Русанівський В. М. Історія української літературної мови. *Підручник*. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
53. Рябініна О. К. Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 2008. 18 с.
54. Сверстюк Є. А що, якби Шевченко... *Літературна Україна*. 19 грудня 2013.
55. Сверстюк Є. Блудні сини України. Київ: Т-во «Знання». 1993. 256 с.
56. Селіванова О. О. Прецедент на мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови). *Лінгвістична палітра. Філологічні студії* / за заг. ред. Л. А. Лисиченко. Харків, 2009. С. 129–139.
57. Селіванова О. О. Прецедентний феномен. *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля. 2010. С. 591–592.
58. Сильвестров В. Читайте Шевченка, доки не пізно... *День*. 27–28 грудня 2013.
59. Січкач С. А. Ідіолект Тараса Шевченка і сучасні мовні норми: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 19 с.
60. Словник української мови: В 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т.1–11.
61. Степаненко М. Історія, граматики, поетика українського слова. Полтава: АСМІ, 2008. 344 с.
62. Теоретичні основи та поняття креативності. *Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії*. URL: <https://cutt.ly/STfykTn>.
63. Тимошик М. Богонатхненність творчої спадщини Тараса Шевченка. *Українське слово*. 21–27 серпня 2013.
64. Українська література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804). URL: <https://cutt.ly/UTdII18>.
65. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804). URL: <https://cutt.ly/UTdII18>.
66. Фаріон І. Мова – краса і сила: Суспільно-креативна роль української мови в XI–середині XIX ст. *Монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. 212 с.

67. Фаріон І. Я на сторожі коло їх поставлю слово: *Набір листівок-плакатів про мову*. Львів, 2002.
68. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986. Т.1–50.
69. Хлебда В. Метаоператоры в функции поисковой системы в обработке ресурсов Рунета для лексикографических целей. *ROSSICA OLOMUCENSIA*. Vol. XLIX Časopis pro ruskou a slovanskou filologii. Num. 2 Olomouc 2010. S. 57–66. URL: <https://cutt.ly/kTfyOA1>.
70. Хрестоматія давньої української літератури: До кінця «XVIII ст. / упоряд. О. І. Білецький. 3-е вид., доп. Київ: Рад. шк., 1967. 784 с.
71. Цвенгрош Г. Ім'я Шевченка в обороні української справи. *Дзвін*. 1996. № 4. С. 147–150.
72. Чернишевський М. Г. Літературно-критичні статті. Київ: Держполітвидав України, 1951. 574 с.
73. Чернишевський М. Г. Національна безтактність. *Спогади про Тараса Шевченка* / упоряд. і приміт. В. С. Бородіна і М.М.Павлюка; передм. В. Є. Шубравського. Київ: Дніпро, 1982. С. 330–334.
74. Чорновол П. Ідея української державності в творчості Тараса Шевченка. *Дзвін*. 1997. №3. С. 138–141.
75. Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 6 т. Т. 6. Листи. Нотатки. Фольклорні записи. Київ: Вид-во АН України, 1964. 640 с.
76. Щербина В. Євангеліє українців, або Крилаті вислови «Кобзаря». Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 2001. 496 с.
77. Якубський Б. До соціології Шевченкових епітетів. *Шевченко: Річник перший*. Харків: Держвидав України, 1928. С. 69–70.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Байстрюки Єкатерины сараною сіли»: українських військових у Криму продовжують блокувати. *Українські новини*. URL: <https://cutt.ly/pTdnwNz>.
2. 200 років Кобзарю. *Порохівниця* 18.02.2014. URL: <https://cutt.ly/cTdT0bg>.
3. Вежа. Від кріпака до супергероя: як Шевченко став “рок-зіркою” за життя та продовжує бути таким досі. *Вежа*: Вінницький інформаційний портал. 9.03.2021. URL: <https://cutt.ly/9TdIuDM>.
4. Архімандрит Лаврентій (Живчик). «Все упованіє моє...». *Хрещатик*. 11.09.2014. URL: <https://cutt.ly/FTdbN9R>.
5. Бабій Ольга. Брешеш, людоморе! *Галичина*. URL: <https://cutt.ly/ZTdTsdY>.
6. Батько української літератури. *Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеса Гончара*. URL: <https://cutt.ly/zTdEYWJ>.
7. Волинець Людмила. «Апостоли правди і науки». *Сівач*. 29.03.2015. URL: <https://cutt.ly/ZTdm4ev>.

8. Все тобі зрозуміло. *VSE.rv: Рівненські новини.*
URL: <https://cutt.ly/MTdb2sq>.
9. Гнатюк В'ячеслав. «Дмитрій Табачник і українська «еліта». *Politiko.* 31.12.2010. URL: <http://politiko.ua/blogpost50730>.
10. Зейкан Ярослав. «Не минайте ані титли, ніже тії коми». *Закон і бізнес.*
URL: <https://cutt.ly/HTdQzga>.
11. Караванський Святослав. Встане Україна і розвіє тьму неволі...
Український погляд. 8.06.2014. URL: <https://cutt.ly/QTdnrYn>.
12. Кость Ганна. Любітеся, брати мої, Україну любіте... *Каменяр.*
23.03.2009. URL: <https://cutt.ly/bTdWuee>.
13. КРАМАТОРЧАНИ: Шевченко казав – у своїй хаті своя правда і воля.
Волю ми маємо, мусить бути ще й правда... Бо до нас прийшла кривава
біда. *Справедливість заради миру на Донбасі.* 21.04.2016.
URL: <https://cutt.ly/ITdErAb>.
14. Кударенко Т.М., Сагателян Н.Г. «Караюсь, мучусь, але не каюсь» –
життєве кредо Тараса Шевченка, поета, людини, революціонера –
демократа. URL: <https://cutt.ly/ZTgw0aU>.
15. Леся Українка. «Не так тії вороги, як добрії люди».
URL: <https://cutt.ly/FTdm1dJ>.
16. Ліщинська Ксенія «Вставайте, кайдани порвіте!» – в Івано-Франківську
протестували проти політичних репресій. *Gazeta.ua.* 06.09.2011р.
URL: <https://cutt.ly/OTdb6WA>.
17. Мацуцький Володимир Розмовляти українською мовою – право, чи
обов'язок? *RS-MIR.com.* 26.11.2008. URL: <https://cutt.ly/STdmPb2>.
18. Мацько Любов. Зачарований словом. URL: <https://cutt.ly/uTdRi4Q>.
19. Московцева Віталіна «В сім'ї вольній, новій...». *Зр. Правда.*
URL: <https://cutt.ly/JTdb4ph>.
20. Нагребецька Ірина. На всіх языках все мовчить... Урядовий кур'єр.
16.02.2013. URL: <https://cutt.ly/ETdnqZ2>.
21. Національний банк України вводить в обіг пам'ятну монету.
Zacony.com.ua. URL: <https://cutt.ly/8Tdb1SX>.
22. Петришин Маркіян. Тарас Шевченко – духовний батько нації!
URL: <https://cutt.ly/gTgw6Ea>.
23. Поклад Наталка. Діла добрих обновляться, діла злих загинуть.
Українська літературна газета. 13.08.2019. URL: <https://cutt.ly/nTdbCnp>.
24. Проект Петра Бевзи та Миколи Журавля у музеї Шевченка. *Art.*
Ukraine. 26.06.2014. URL: <https://cutt.ly/CTdb3xt>.
25. Розора Сергій «А ми дивились та мовчали». *Трускавецький вісник.*
11.03.2014. URL: <https://cutt.ly/YTdQWfW>.
26. Скиба Юрій. «Інтервенція або як українські козаки окуривали
мушкетним димом стіни московського Кремля».
URL: <https://cutt.ly/VTdbBb0>.
27. Сподарик Григорій. Борітеся – поборете. *Наше слово.* № 10. 7.03.2014.
URL: <https://cutt.ly/qTdEoRw>.

28. Степанишин Сергій. Раби, подножки, грязь Москви.. [Випуск № 1232]. *Волинь*. № 1433. 30.07.2019. URL: <https://cutt.ly/fTdR01C>.
29. Степанишин Сергій. У нас нема зерна неправди за собою [Випуск № 1040]. *Волинь*. № 1433. 30.07.2019. URL: <https://cutt.ly/0TdRHg2>.
30. Сумчани відзначили День народження Тараса Шевченка. *Сумська обласна рада*. 09.03.2021. URL: <https://cutt.ly/WTdTJs2>.
31. Уколов Віктор. Грязь Москви. *Українська правда*. 17 жовтня 2009. URL: <https://cutt.ly/4TdY1ko>.
32. Фаріон Ірина. Слово – меч духовий. 21.02.2012. *Galinfo*. URL: <https://cutt.ly/VTdE8tZ>.
33. Черкашина-Губаренко Марина «Ми – березільці». *День*. № 51. 2006. URL: <https://cutt.ly/8TdQ2nK>.
34. Шевченко Т. Г. Кобзар / вступ. ст. О. Гончара, приміт. Л. Кодацької. Київ: Дніпро, 1985. 640 с.
35. Штучні голодомори в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://cutt.ly/XTdb5xN>.
36. Ясиновський Валерій. Публіцист про чернігівські вибори: за шмат гнилої ковбаси... *Сіверщина*. 23.07.2015. URL: <https://cutt.ly/eTdQwme>.